

POSUDEK NA DIPLOMOVOU PRÁCI

Název: Vývoj nebinární genderové identity z hlediska socio-kognitivní teorie

Autorka: Bc. Anna Krovová

Diplomová práce Anny Krovové patří do série prací mapujících zkušenosti a prožívání mladých LGBT+ osob, zde konkrétně lidí identifikujících se jako nebinární. Nebinární a fluidní genderové identity jsou sice ve společnostech trvale přítomny, avšak dnes probíhá nárůst počtu dospívajících, kteří se takto identifikují. To nutně vede ke znepokojení v rodičovské a učitelské veřejnosti, z něhož pak vyplývá tendence prožívání mladých lidí zpochybňovat jako módní trend. Znepokojení přitom do velké míry vyplývá z toho, že nebinární genderové identity se jeví nesrozumitelné. Proto si velmi cením zájmu našich studujících, včetně Anny Krovové, o získání výzkumného vhledu do zkušeností mladých nebinárních lidí. Díky tomu může psychologie lépe porozumět tomu, v jakých životních okolnostech se nebinární identifikace odehrává a jakou funkci ve vývoji osobnosti může plnit.

Předložená diplomová práce ukázala prostřednictvím devíti rozhovorů heterogenitu nebinárních osob. Už to je zásadní, neboť dřívější „exotičnost“ nebinárních identit obvykle sytí relativně úzké představy toho, kdo nebinární osoby jsou a jak se projevují. Popis vnitřní diverzity ve skupině osob identifikujících se jako nebinární je prvním krokem.

Rozhovory hodnotím jako zdařilé. Autorka se dokázala citlivě ptát, odkrývat i ambivalentní prožitky, doptávat se na vnitřní konflikty, což jsou otázky, které mohou mladí lidé chápat negativně (jako zpochybnění), nicméně autorka udržela rozhovory v otevřené a důvěrné atmosféře. Díky tomu jsou rozhovory skutečně cenným vhledem do jejich životů z osobní perspektivy.

Podobnou citlivost dokázala využít i při analýze dat. Zvolila reflexivní tematickou analýzu, kterou se snažila uplatňovat podle aktuálních doporučení V. Braun a V. Clarke. Oceňuji, že čerpala přímo z materiálů na jejich webových stránkách, kde autorky podrobně představují svůj metodologický přístup, pracují s příklady a integrují jednotlivé publikace, v nichž metoda zaznamenává vývoj.

Rámcově považuji uplatnění reflexivní tematické analýzy za dobře použité. Identifikovaná témata jsou zajímavá, dobře představená na úrovni interpretace i zvolených citací z rozhovorů. Ovšem samotná „reflexivita“, která je v tomto přístupu klíčová, by mohla být hlubší. V tomto bodě je mi velmi líto, že závěrečná část spolupráce neprobíhala optimálně – konzultace nad prezentací výsledků analýzy de facto neprobíhaly. Přitom nejde ani tak o to, že by autorka udělala něco špatně, co bych měla jako vedoucí napravovat, ale spíše o to, že v kvalitativním přístupu jsou čas, opětovné návraty k textu a další „oči“ vždy pozitivními, kvalitu zvyšujícími faktory.

V teoretické části autorka představuje témata genderové socializace, genderové identity a jejich projevů a poté nabízí teorie, kterými lze k tématu přistoupit. Kloní se (jak název napovídá) k socio-kognitivnímu přístupu. Volba rámce, jehož prostřednictvím se bude na data dívat, nebyla nakonec v analýze tak docela naplněná. Ale i přesto lze zcitlivěním socio-kognitivním přístupem v analýze zaznamenat. Díky němu se daří vyváženě věnovat pozornost mikro- a makro-prostředí, v němž je mladý člověk zakotven, a vnitřnímu zpracování zkušeností a prožitků. Mezi oběma

směry (zevnitř-ven i zvenku-dovnitř) mohou být různé pohyby, což analýza naznačuje. Bylo by zajímavé, kdyby součástí analýzy byl i rozbor vybraných osob právě z hlediska vztahu vnitřního a vnějšího prostředí. Socio-kognitivní teorie by mohla být více přímo užitečná a jedním z výstupů studie se tak mohlo stát i vyjádření k funkčnosti teorie.

Výzkum dospěl ke zjištění, že klíčovým tématem je pro zúčastněné nebinární osoby svoboda, a to zejména ve vztahu k upozorňování okolí na překračování sociálních norem. Skutečnost, že téma svobody vystupuje do popředí, může být důsledkem vyšší vnitřní potřeby nepodřizovat se sociálním normám, nebo vyšší rigidity prostředí, které pracuje s užšími sociálními normami týkajícími se genderových projevů. Dále analýza ukázala časté vzpomínání na pocity omezení a nesouladu v dětství. Vzhledem k retrospektivitě (paměť je produktivní, nejen reproduktivní) by to nemělo být bráno pouze jako anamnestický důkaz vývoje genderové identity, ale jako stavební kámen pro aktuální identitu. Na uváděné vzpomínky lze uplatnit právě představu ne-svobody a ptát se, jakou funkci má „vzpomínání“ na nesvobodu pro současnou identitu.

Diskuse dobře shrnuje hlavní zjištění a vztahuje je k řadě jiných výzkumů. Ačkoliv je diskuse stručnější, plní svůj účel. Bohužel se však drží jen u přímých zjištění a nenabízí ani úvahy směřující ke specifické vývoje nebinární identity (např. nakolik bychom podobný důraz na svobodu našli i u mladých lidí s cis-genderovou identitou, byť by se téma ne/svobody artikulovalo v jiné než genderové oblasti), ani k ověření socio-kognitivní teorie jako dobrého rámce pro konceptualizaci identity. Pokud by k tomu autorka přistoupila, otevřel by se prostor i pro jiné teoretické koncepty, které by mohly být nápomocné pro lepší pochopení identifikovaných témat. Například teorie sociální identity, v níž je klíčový prožitek přináležitosti, na který zkoumané osoby silně upozorňovaly.

Výsledky kontroly v SiS nevedou k podezření, že by práce byla plagiátem. Studentka v závěrečné práci nedeklaruje použití nástrojů umělé inteligence, odevzdaný text je posuzován jako dílo vzniklé bez přispění AI.

Závěr: Diplomovou práci Bc. Anny Krovové považuji za kvalitní. Přináší dobrý vhled do tématu. Autorka prokázala, že je schopná dobré práce s odbornými zdroji, velmi citlivého vedení rozhovorů a nezjednodušující analýzy, a to vše v tématu, v němž je kvůli jeho novosti a kontroverznosti obtížné zachovat si badatelskou pozici s dostatečným nehodnotícím odstupem. Spolupráci s Annou Krovovou (až na závěrečnou fázi) hodnotím jako dobrou – autorka byla samostatná, ale zároveň zvažovala doporučení. Diplomovou práci doporučuji k obhajobě.

Otázka k obhajobě:

- 1) Výzkumný soubor byl z hlediska prožitků rozmanitý. Lze vytvořit nějakou typologii osob s nebinární identitou?
- 2) Co lze na základě vašich zjištění říci o socio-kognitivní teorii?